

Handelingsplannen voor autistische leerlingen

Reacties uit de praktijk

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	blz. 2
Inleiding en aanleiding	blz. 3
Theoretische achtergronden	blz. 4 – 6
Interview met het zorgteam van de KSE	blz. 7 – 8
Resultaten enquête	blz. 9 – 15
Aanbeveling	blz. 16 – 17
Geraadpleegde literatuur	blz. 18
Bijlagen	
- format handelingsplanning	blz. 19 – 21
- enquête vakdocenten	blz. 22 – 24

Mijn dank gaat uit naar het zorgteam van de KSE, de conrector zorg en de docenten die hun tijd en energie hebben gestoken in het beantwoorden van de enquête.
Zonder hen zou dit onderzoek niet mogelijk zijn geweest!

Inleiding en aanleiding

Als moeder van een zoon met het Syndroom van Asperger ben ik al enkele jaren zeer geïnteresseerd in deze aandoening. Toen ik op de PABO mijn profielwerkstuk moest gaan maken, had ik al snel besloten dat het over leerlingen met een autistische stoornis zou gaan. Na de basisschool heb ik de overstap gemaakt naar de middelbare school, waar ik inmiddels voor het vierde jaar met plezier werk. Ook in het voortgezet onderwijs hebben we natuurlijk te maken met autistische leerlingen. Als vakdocent heb je op een andere manier contact met je leerlingen dan als leraar in het basisonderwijs. Als je geen mentor bent van zo'n klas, heb je minder te maken met de achtergronden van de individuele leerlingen. Maar een autist in de klas valt (meestal) wel op....

Dit schooljaar besloot het zorgteam aan de mentoren van klassen met een autistische leerling een cursus aan te bieden, "Leerlingen met autisme in de klas". Het bleek dat in één van mijn klassen, een havo 4 klas, maar liefst drie autistische leerlingen zaten. Omdat de mentor van deze klas vanwege haar gezondheid en studie daar niet genoeg tijd voor kon inplannen, werd mij gevraagd deze cursus te volgen en de taak als begeleider van deze leerlingen op mij te nemen. Uiteraard zei ik ja en een cursus van 4 bijeenkomsten volgde.

Dit schooljaar is bij 5 leerlingen met autisme aan de mentor een handelingsplan toegestuurd door de zorgcoördinator met het verzoek dit aan de vakdocenten door te geven, zodat het in de les gebruikt kon worden. Tijdens één van deze cursusbijeenkomsten moesten de aanwezige mentoren oefenen in het maken van zo'n handelingsplan voor de autistische leerling in hun klas. Uit de gesprekken die ik in de pauze had met de leden van het zorgteam bleek dat het de bedoeling is om op termijn de handelingsplannen voor autistische leerlingen (en nog later ook voor andere leerlingen) door de mentoren te laten maken. Op dat moment werd het idee voor dit PGO geboren.

De belangrijkste vraag die ik met dit onderzoek wil beantwoorden is: zijn docenten in het voortgezet onderwijs bereid en in staat extra zorg te leveren aan leerlingen met een autistische stoornis door het gebruiken en eventueel maken van handelingsplannen?

Om antwoord op deze vraag te krijgen, ben ik mij eerst gaan verdiepen in de theorie van handelingsplanning. Ook heb ik het zorgteam van mijn school geïnterviewd over de keuzes die zij hebben gemaakt bij het ontwikkelen van het bij ons gebruikte handelingsplan. De vakdocenten die (via de mentor) een handelingsplan toegestuurd hebben gekregen, heb ik een enquête afgenomen. De uitkomsten van deze enquête heb ik besproken met de conrector zorg en de zorgcoördinator. Dit heeft uiteindelijk geleid tot een aanbeveling voor het zorgteam en de directie.

Theoretische achtergronden

Bij het zoeken van theorie over handelingsplanning, moet je jezelf natuurlijk eerst afvragen wat handelingsplanning nu eigenlijk inhoudt. **Den Dulk (2008)** omschrijft dit heel duidelijk: "Handelingsplannen zijn documenten waarin het pedagogisch en/of didactisch handelen van docenten wordt omschreven. Het zijn concrete handreikingen voor een zorgvuldige, praktische uitvoering van het dagelijks doelgericht handelen. Handelingsplannen vormen een overbrugging tussen het ruime scala aan professionele mogelijkheden in het aanbod van de docent en de nauwkeurig vastgestelde en diagnostisch bepaalde hulpvraag van de leerling. Een handelingsplan is een omschreven werkwijze van de docent voor de leerling."

Pameijer en Van Beukering geven in "**Handelingsgerichte diagnostiek...**"(2007) aan dat een handelingsplan schriftelijke richtlijnen en afspraken bevat over de aanpak van een kind. Omdat het schriftelijk is, zijn de beslissingsmomenten helder en controleerbaar: "Men beschrijft eerst de doelen en pas daarna de activiteiten en middelen die nodig zijn om deze doelen te bereiken."

Volgens **Pameijer en Van Beukering** moeten in een handelingsplan een aantal rubrieken aanwezig zijn:

- de beginsituatie (huidige stand van zaken)
- het einddoel en daaruit afgeleide tussendoelen
- de termijnen waarop men verwacht het einddoel en de tussendoelen te bereiken
- inhoud van het plan, methodiek en middelen
- betrokkenen bij het opstellen, uitvoeren en evalueren van het plan
- organisatie
- de wijze van samenwerken tussen de begeleider en de uitvoerder(s)
- evaluatie van het handelingsplan

Handelingsplannen moeten goed werkbaar zijn voor een docent. Dat kun je bereiken door rekening te houden met een aantal aspecten, die **Pameijer en Van Beukering** aangeven in "**Handelingsgericht werken...**" (2007). Allereerst moeten de onderwijsbehoeften van een leerling centraal staan in het handelingsplan. Het handelingsplan moet systematisch opgezet zijn en transparant zijn voor alle betrokkenen. Ook moet het handelingsplan doelgericht zijn, er moeten duidelijke doelen geformuleerd zijn. Ten slotte moet het handelingsplan opgesteld zijn vanuit een transactioneel referentiekader: er moet aandacht zijn voor kenmerken van het kind en de onderwijsleersituatie.

Wil een docent kunnen en willen werken met een handelingsplan in de klas, dan zal er voor alles duidelijkheid moeten zijn in wat er van hem verwacht wordt. Er moeten dus duidelijke doelen geformuleerd worden. **Pameijer en Van Beukering** benoemen dit in "**Handelingsgericht werken...**" (2007) als volgt:

"De doelen moeten zo SMARTI mogelijk zijn:

- Specifiek: concreet, duidelijk, overzichtelijk.
- Meetbaar: voldoende objectief vast te stellen.
- Acceptabel: aanvaardbaar voor de betrokkenen.
- Realistisch: haalbaar, niet te hoog gegrepen.
- Tijdgebonden: wanneer en voor hoelang.
- Inspirerend: de betrokkenen zien het zitten; ze zien het nut ervan in."

Clijsen en Leenders (2006) geven aan dat signaleren, analyseren en diagnosticeren van leer- en gedragsproblemen op de scholen vaak redelijk goed gaat (volgens de Inspectie), maar dat de vertaalslag naar een plan van aanpak waarmee de docenten in hun praktijk kunnen werken moeilijk is. Zij denken dat de cyclus handelingsgericht werken een bijdrage kan leveren aan de oplossing van dit probleem. In deze cyclus worden systematisch vier fasen doorlopen: waarnemen, begrijpen, plannen en realiseren. " In de fase van het *waarnemen* worden alle gegevens over de leerling uit onderzoeken, toetsen, observaties en gesprekken met de leerling en zijn ouders verzameld en geordend. Op basis van deze gegevens worden vervolgens de onderwijsbehoeften van de leerling benoemd. We noemen dit de fase *begrijpen*. De onderwijsbehoeften moeten concrete aanknopingspunten bevatten voor het handelen van de docenten en de persoonlijk mentor/coach. In de fase *plannen* wordt een haalbaar handelingsplan of begeleidingsplan opgesteld dat tegemoetkomt aan de onderwijsbehoeften van de leerling. Ten slotte wordt het plan uitgevoerd. In deze fase (*realiseren*) observeren alle betrokkenen of de voorgestelde aanpak werkt en wordt bekeken welke aanpassingen in de aanpak en in de leeromgeving nodig zijn. Deze informatie wordt gebruikt bij de start van de nieuwe cyclus."

Als je naar de fases begrijpen en plannen kijkt, is het niet zo gek om voor te stellen dat het opstellen van het handelingsplan een taak van de docent moet zijn. Gezocht wordt naar concrete aanknopingspunten voor het handelen van de docent en het handelingsplan moet haalbaar zijn. Dit zijn natuurlijk elementen die het beste door de docent vastgesteld kunnen worden. Belangrijk bij de fase plannen is de haalbaarheid, ook volgens **Clijsen en Leenders**: "Bij het opstellen van een handelingsplan moet aandacht worden besteed aan de haalbaarheid. Het heeft weinig zin om een handelingsplan op te stellen dat, gelet op de competenties van de docenten en de schoolorganisatie, op voorhand onuitvoerbaar is."

De grote vraag is natuurlijk of het wel binnen de competentie van de docent ligt om zelf een handelingsplan op te kunnen stellen. **Groothuis en Verkuil (2008)** verwoorden het, naar mijn idee, grootste bezwaar hierbij: "Het Zorg Advies Team (ZAT) is verantwoordelijk voor het ontwikkelen, uitvoeren en evalueren van handelingsplannen (...). Zo'n handelingsplan van het ZAT is duidelijk iets anders dan een actieplan dat het resultaat is van een leerlingbespreking. In beide

gevallen gaat het om een plan waarin men voor een bepaalde periode concrete richtlijnen voor de begeleiding van een leerling schriftelijk vastlegt. Een handelingsplan is echter een formeler product (in de wet verplicht vastgelegd)."

Vooraf de laatste zin is naar mijn idee een belangrijk punt. Hoe goedwillend docenten ook zijn ten opzichte van hun leerlingen, het gaat hier om een taak die vanuit de overheid verplicht is gesteld en waar ook behoorlijk wat geld mee is gemoeid.

Het gebruik van een handelingsplan is op mijn school op dit moment alleen aan de orde voor een klein aantal autistische leerlingen. Het is in mijn ogen noodzakelijk dat dit aantal snel uitgebreid wordt. Het is dan natuurlijk wel van belang dat elke docent hier de noodzaak van inziet. **Clijsen en Leenders** benadrukken dit ook: "*Hoe meer onderwijs en zorg geïntegreerd zijn en hoe meer begeleiding van leerlingen met autisme een zorg van allen is, hoe groter de kans is dat aangesloten wordt bij de onderwijsbehoeften van de leerling.* Van groot belang is dat de vakdocenten zich betrokken en verantwoordelijk voelen voor de zorg aan een leerling met autisme. (...) Docenten moeten intern een beroep kunnen doen op zorgspecialisten in school die hen begeleiden bij het omgaan met leerlingen met autisme. Daartoe is het belangrijk dat binnen school deskundigheid aanwezig is ten aanzien van het bieden van onderwijs aan leerlingen met een stoornis in het autismespectrum."

Duidelijke teneur in de literatuur die ik heb gelezen over het onderwerp handelingsplanning is dus dat handelingsplannen duidelijk moeten zijn, goed werkbaar voor de docent en dat het opstellen van een dergelijk document aan de nodige (formele) regels moet voldoen. Op mijn school is door het zorgteam een format gekozen, dat de blauwdruk moet zijn voor alle toekomstige handelingsplannen (zie bijlage).

Interview met het zorgteam van de KSE

1. Wat is de reden geweest voor jullie als zorgteam om handelingsplannen te gaan ontwerpen voor autistische leerlingen?

Binnen de KSE is een (groeïend) aantal geïndiceerde leerlingen. Deze leerlingen hebben vanuit een REC (op de KSE doorgaans REC3 of REC4) LGF (Leerling Gebonden Financiering) toegewezen gekregen. Van de school wordt verwacht handelingsplannen voor deze leerlingen te maken en te implementeren.

Er waren ook ouders die LGF voor hun zoon/dochter aan wilden vragen. Voor deze aanvraag dient school een OKR (Onderwijs Kundig Rapport) en een handelingsplan welke ten minste een half jaar gelopen heeft aan te leveren.

In dit handelingsplan kan school handelingsverlegenheid aantonen, opdat extra ondersteuning in de vorm van ambulante begeleiding voor deze leerling zeer gewenst is.

2. Welke richtlijnen waren er tot nu toe voor docenten met betrekking tot deze leerlingen?

De afdelingsleiding zorgde voor verspreiding van een A-4 met bijzonderheden van de leerling aan de vakdocenten. Ouders hebben dit kenbaar gemaakt. Er is een diagnose gesteld bij hun zoon/dochter. Belangrijke afspraken, bijzonderheden, hoe het beste met deze leerling om te gaan werd weergegeven. Tevens werd enige uitleg van de diagnose, en specifieke kenmerken toegevoegd.

3. Wat was jullie motivatie om voor deze vorm van het handelingsplan te kiezen?

Het huidige format is ontwikkeld door het RSV Breda. Na overleg is besloten dat we het format binnen de KSE gaan gebruiken. Het is helder van opzet, compact, en duidelijk geformuleerd.

4. Hebben alle docenten van autistische leerlingen de handelingsplannen toegestuurd gekregen?

Alle mentoren welke hebben deelgenomen aan de cursus "omgaan met autisme" hebben kennis gemaakt met het huidige format handelingsplan.

De zorgcoördinator heeft voor 5 leerlingen met ASS een handelingsplan gemaakt. Dit handelingsplan is besproken met de mentor en de ouders en leerling. De mentor is gevraagd het handelingsplan te verspreiden onder de vakdocenten.

5. Volgt er na toezending nog een instructie voor docenten over het handelingsplan?

De vakdocenten waren al op de hoogte dat er bij de leerling sprake is van ASS. De mentor heeft de vakdocenten instructie gegeven over het handelingsplan.

6. Hoe en wanneer vindt evaluatie van de handelingsplannen plaats (met de docenten)?

In het handelingsplan is aangegeven tot wanneer het plan loopt. De mentor draagt zorg voor inventarisatie bij collega vakdocenten, of het doel al dan niet is behaald. Terugkoppeling is uiteraard van belang vóór de geplande evaluatiedatum van het plan. Het zal niet altijd mogelijk zijn te inventariseren tijdens een leerlingbespreking. De mentor kan vakdocenten via e-mail verzoeken voor de geplande evaluatie aan te geven wat hun bevindingen zijn.

7. Hebben de leerlingen waar het om gaat ook nog inbreng in de handelingsplannen?
En wat is de inbreng van de ouders?

Het is de bedoeling dat het handelingsplan in samenspraak met de leerling en de ouders wordt opgesteld. De leerling en de ouders dienen het handelingsplan ook te tekenen voor akkoord.

8. Hebben jullie al reacties gekregen van docenten over de handelingsplannen?

Vanuit de cursus “omgaan met autisme” gaven de mentoren aan dat ze het format duidelijk vonden. Verder geen reacties vernomen over het werken met handelingsplannen.

9. Hebben jullie in de loop van dit schooljaar aanpassingen gedaan aan het format en zo ja, hoe zag het origineel er dan uit?

Het origineel is aangehouden.

10. Zijn jullie van plan volgend jaar door te gaan met het werken met handelingsplannen voor autistische leerlingen?

Ja. De bedoeling is dat er voor alle geïndiceerde leerlingen handelingsplannen ingezet worden. Dit, om het onderwijsaanbod op de KSE zo goed als mogelijk af te stemmen op de individuele hulpvragen van leerlingen met problemen. Daarnaast wordt er van elke school verwacht handelingsplannen te hanteren wanneer de leerling een indicatie heeft.

11. Zal dat dan op dezelfde manier zijn of worden er dingen gewijzigd?

Handelingsplannen maken en implementeren binnen de KSE zit in de beginfase. Een aantal mentoren heeft ondertussen kennis gemaakt met het format, het maken van een handelingsplan. In de toekomst zullen we, zeker ook gezien “passend onderwijs” (wat in principe al aan de orde is) steeds meer te maken gaan krijgen met gediagnosticeerde leerlingen. Meerdere mentoren zullen dus te maken gaan krijgen met de kennismaking met en opstellen van het handelingsplan.

12. Je weet dat ik een enquête wil houden onder een aantal docenten over het werken met de handelingsplannen. Welke docenten willen jullie dat ik de enquête afneem?

In eerste instantie zijn er handelingsplannen voor enige leerlingen met ASS ingezet. De vakdocenten van deze leerlingen zullen de enquête ontvangen.

Resultaten enquête

Voor 5 leerlingen met ASS is een handelingsplan gemaakt, dat is besproken met de ouders, de leerling en de mentor. De mentor is gevraagd het handelingsplan te verspreiden onder de vakdocenten. De vakdocenten van deze leerlingen heb ik de enquête toegestuurd, dit zijn er 35. Van de 35 docenten hebben er 15 een ingevulde enquête teruggestuurd. In dit verslag zal ik per vraag de gegeven antwoorden bespreken.

Vraag 1:

U hebt een leerling in de klas met een autisme spectrum stoornis (ASS). Bent u hiervan op de hoogte?

1 docent gaf aan hiervan niet op de hoogte te zijn.

De overige 14 docenten zijn wel op de hoogte.

Vraag 2:

Bent u bekend met stoornissen in het autistisch spectrum?

1 docent gaf aan niet bekend te zijn met deze stoornissen.

1 docent is op de hoogte sinds hij deze leerling in de klas heeft.

13 docenten gaven aan hiervoor hier al bekend mee te zijn.

Vraag 3:

Hebt u in de loop van dit schooljaar een handelingsplan ontvangen met betrekking tot deze leerling?

8 docenten gaven aan het handelingsplan ontvangen te hebben.

7 docenten hebben dit handelingsplan niet ontvangen. Van deze 7 gaf 1 docent aan zelf een eenvoudig handelingsplan gemaakt te hebben voor zijn leerling.

Vraag 4:

Gebruikt u dit handelingsplan (of hebt u dit gebruikt) bij uw lessen?
en

Vraag 5:

Wat is/was voor u de reden om het handelingsplan niet (meer) te gebruiken?

Van de 8 docenten die het handelingsplan hebben ontvangen, gebruiken 4 docenten het nog steeds. 1 van deze docenten geeft wel een reden aan om het niet meer te

gebruiken: als het achterhaald is en/of er nieuwe aandachtspunten zijn die niet in het originele plan staan.

3 docenten geven aan dat ze het wel hebben gebruikt, maar nu niet meer.

De redenen die ze hiervoor geven:

- Het gaat nu heel goed met de leerling, dus niet meer nodig
- Er is tijdnood aan het eind van de les
- Het is niet noodzakelijk voor het goed functioneren van de leerling

1 docent geeft aan het handelingsplan niet te hebben gebruikt, omdat het voor zijn les niet geschikt was (L.O.)

Van de docenten die het handelingsplan niet ontvangen hebben, geeft er 1 wel een reden om het niet te gebruiken: leerlingen worden straks ook “gewoon”beoordeeld en ze zijn er niet altijd mee geholpen.

Vraag 6:

Welk onderdeel/welke onderdelen van het handelingsplan is/zijn goed bruikbaar en waarom?

De 8 docenten die het handelingsplan hebben ontvangen én 1 docent die het niet heeft ontvangen geven de volgende onderdelen aan:

- Structuur voor de leerling (2x)
- Weten hoe de leerling denkt en voelt
- Planner controleren (3x)
- Huiswerk noteren (2x)
- Korte termijn, dit is het meest direct en praktisch

Vraag 7:

Welk onderdeel/welke onderdelen van het handelingsplan kan/kunnen verbeterd worden?

3 docenten die het handelingsplan hebben ontvangen én 1 docent die het niet heeft ontvangen geven de volgende onderdelen aan:

- Duidelijkheid of de studiewijzer in Teletop ook huiswerk noteren is
- Looptijd: door wie/hoe moet die aangepast of verlengd worden?
- Voor LO zou toevoeging van het sociale aspect erg nuttig zijn

Vraag 8:

Zijn er gegevens die u graag aan het handelingsplan toegevoegd zou willen zien?

De docenten die geen handelingsplan hebben ontvangen hebben geen antwoord gegeven op deze vraag.

Van de docenten die het handelingsplan wel hebben ontvangen, antwoordden er 7 ‘nee’ op deze vraag. 1 docent wil graag toevoeging van sociale aspecten.

Vraag 9:

Hebt u door het handelingsplan meer begrip gekregen voor de moeilijkheden waar deze leerling mee te maken heeft?

De docenten die het handelingsplan niet hebben ontvangen, hebben deze vraag niet beantwoord.

De docenten die het handelingsplan wel hebben ontvangen, gaven de volgende antwoorden:

- 2 docenten gaven het antwoord 'nee' (zonder toelichting)
- 1 docent gaf het antwoord 'nee, want dit is slechts 1% van het onvermogen'
- 'ja, nu weet ik hoe de leerling zijn omgeving ervaart'
- 'ja, nu heb ik meer aandacht voor deze leerling'
- 'ja, ik kan de leerling nu meer in de gaten houden (in een klas van 31)'
- 'ja, dit is een concreet probleem waar je mee kunt werken en maar 1 aandachtspunt om je op te concentreren'
- 'ja, nu heb ik kennis over het onvermogen van de leerling'
- 'ja, maar ik was er al wel van op de hoogte'

Vraag 10:

Is er overleg geweest tussen u en de mentor (individueel of tijdens vergaderingen) in verband met de evaluatie over het handelingsplan?

Alleen de docenten die het handelingsplan hebben ontvangen hebben deze vraag beantwoord.

3 docenten hebben hier 'ja' geantwoord (1 van deze docenten is zelf de mentor).

5 docenten hebben geen overleg gehad.

Vraag 11:

Als u volgend jaar opnieuw een leerling in de klas krijgt met een autisme spectrum stoornis en u krijgt een nieuw handelingsplan toegestuurd, gaat u dit dan gebruiken?

9 docenten gaven aan dit te gaan gebruiken, met deze toelichtingen:

- 'dan kunnen we de leerlingen beter van dienst zijn'
- 'je kunt werken met een concreet probleem'
- 'indien nodig'
- 'je hebt meer aandacht voor bepaalde leerlingen'
- 'het is in het belang van de leerling'
- 'ik wil de leerling wel helpen'
- 'het komt de leerling en mijzelf ten goede'
- 'het is goed om aan de wensen/behoefte van leerlingen tegemoet te komen'
- 'wel belangrijk om er zo vroeg mogelijk mee te beginnen, niet pas in de bovenbouw'

5 docenten gaven als antwoord 'misschien', met de toelichtingen:

- 'mits andere leerlingen niet tekort wordt gedaan en het handlingsplan geen invloed heeft op de les'
- 'mits ik in een volle klas ermee kan werken'
- 'op voorwaarde dat de leerlingen in de klas ook hun verantwoordelijkheid nemen'
- 'als het bruikbaar is voor L.O. (met de toevoeging dat iedere docent ja zou moeten zeggen: het is een verplichting voor een docent die je moet accepteren)'
- 'als het helpt en andere leerlingen niet in het gedrang komen'

1 docent antwoordde 'misschien' zonder dit toe te lichten.

Geen enkele docent gaf als antwoord 'nee'.

Vraag 12:

Ziet u handlingsplannen als een meerwaarde voor de zorgleerling?

2 docenten gaven hier het antwoord 'nee':

- 'het heeft invloed op het handelen van de docent en medeleerlingen'
- 'het brengt voor leerlingen niet altijd makkelijke situaties met zich mee'

1 docent antwoordde 'soms': 'je vindt zelf meestal wel een weg, een zorgplan komt vaak te laat of is te gecompliceerd om in de les toe te passen.'

12 docenten gaven 'ja' als antwoord. 1 docent gaf geen nadere toelichting, de overige 11 wel:

- 'het probleem wordt serieus bekeken, leerlingen en ouders voelen zich begrepen'
- 'de aandacht wordt op de leerling gevestigd'
- 'het biedt structuur'
- 'leerlingen, ouders en docenten krijgen het idee dat er inhoudelijk iets met het 'etiketje' wordt gedaan'
- 'aandacht voor de specifieke 'incompetentie''
- 'uniformiteit in aanpak'
- 'leerling functioneert beter en de docent is beter voorbereid'
- 'gezamenlijk plan van aanpak, structuur, regelmaat, duidelijkheid'
- 'hangt wel van de leerling af'
- 'komt tegemoet aan wensen/behoefte leerling'
- 'we moeten die extra zorg geven'

Vraag 13:

Passend onderwijs vereist zorg op maat. De komende jaren zal het aantal handlingsplannen dus alleen maar groter worden. Het gaat dan niet meer alleen om leerlingen met een autisme spectrum stoornis, maar om alle leerlingen met een indicatie. Het maken van de handlingsplannen zal in de toekomst de taak worden van de mentor. Vindt u dit terecht?

4 docenten gaven hier als antwoord 'ja', met als toelichting:

- 'dit is wel een duidelijke taakverzwaring, wordt dit gecompenseerd? Bijvoorbeeld in klassengrootte?'
- "de mentor is tussenpersoon tussen de ouders, leerling en vakdocenten en houdt de boel in balans, goede communicatie met het zorgteam is wel erg belangrijk!
- 'het aantal handelingsplannen mag niet overdreven groeien, het moet relevant zijn en meerwaarde hebben'
- 'je brengt als mentor de meeste tijd door met de betreffende leerling en je krijgt urenvergoeding als compensatie'

11 docenten beantwoordden deze vraag met 'nee':

- 'de mentor heeft onvoldoende kennis op dit gebied'
- 'een handelingsplan moet gemaakt worden door iemand met verstand van zaken. Ik ben vakdocent en ik ben hier niet voor opgeleid'
- 'vakmensen moeten het aanbieden, de school/docent bekijkt of hij ermee uit de voeten kan. Dit is taakverzwaring en wij zijn onvoldoende geschoold hiervoor!'
- 'dit is de taak van een deskundige'
- 'niet alles is de taak van de mentor'
- 'docenten in het VO hebben onvoldoende ervaring'
- 'expertise ontbreekt, dit is een fout plan!'
- 'een mentor heeft onvoldoende expertise, het gaat vaak om complexe stoornissen en bijbehorend gedrag/mogelijkheden'
- 'dit is de taak van een vakdocent'
- 'dit vraagt specialistische aandacht'
- 'een mentor heeft onvoldoende kennis'

Vraag 14:

Het kan zijn dat u volgend jaar mentor wordt van een leerling waar een handelingsplan voor geschreven moet worden. Denkt u dat u over voldoende expertise beschikt om dit handelingsplan te schrijven?

4 docenten beantwoorden deze vraag met 'ja':

- 'basiskennis is aanwezig en elke leerling is uniek, een handelingsplan ook'
- 'ik heb een cursus "handelingsplan schrijven" gehad'
- 'ik heb een counselorverleden'
- 'een beetje, maar ik zou nog wel meer willen weten'

1 docent twijfelt: 'dat zal dan moeten blijken...'

1 docenten antwoordt met 'nee' zonder nadere toelichting.

9 docenten antwoorden 'nee' en lichten dit antwoord als volgt toe:

- 'ik zie mezelf niet als bekwaam, gespecialiseerd en betrokken met betrekking tot het begeleiden van zorgleerlingen'
- 'ik ben daar niet voor geschoold'
- 'ik ben daar niet voor opgeleid en het is niet mijn taak'

- 'ik kan dat niet zonder hulp van specialisten'
- 'het ligt aan de ernst van de stoornis'
- 'stoornissen zijn vaak te complex'
- 'ik ben docent, geen arts'
- 'ik ben docent, geen dokter'
- 'ik heb er nog niet eerder mee te maken gehad'

Vraag 15:

Is er bij u behoefte aan extra coaching en/of informatie met betrekking tot het schrijven van of het werken met een handelingsplan?

2 docenten hebben deze vraag niet beantwoord.

1 docent heeft deze met vraag met 'nee' beantwoord zonder toelichting

5 docenten hebben op deze vraag 'nee' geantwoord, met de toelichting:

- 'daar ligt mijn interesse niet'
- 'niet bij voorbaat, wel als ik het nodig heb'
- 'handelingsplan is zeer concreet en goed werkbaar'
- 'ik heb al een cursus gehad'
- 'dit is niet te leren met een cursusje, een deskundige volgt een opleiding van 5 tot 6 jaar'

7 docenten gaven 'ja' als antwoord, met de toelichting:

- 'op elk gebied!'
- 'op het gebied van het schrijven'
- 'op het gebied van schrijven: ik heb onvoldoende inzicht over de mate van doelen stellen, wat is haalbaar/redelijk?'
- 'wat moet er in staan? En we moeten niet elke leerling een handelingsplan geven!'
- 'wat er in moet'
- 'op logistiek gebied: door wie/hoe/wanneer moet er geëvalueerd worden met de ouders en de leerling? Wie heeft de meeste sturing in dit proces? Wat doe je als het teveel/onhaalbaar wordt?'
- 'praktische tips: standaardtips zijn handig bij overeenkomsten tussen leerlingen'

Vraag 16:

Hebt u nog aanbevelingen, aanmerkingen of opmerkingen voor het zorgteam en de directie met betrekking tot dit onderwerp?

7 docenten hebben deze vraag niet of met 'nee' beantwoord.

De overige 8 docenten kwamen met de volgende opmerkingen:

- 'zoek mentoren die oprecht geïnteresseerd zijn in het probleem van de leerlingen en laat die mensen een gedegen en goede opleiding volgen met betrekking tot de probleemleerlingen'

- 'houd het handelingsplannen per klas op maximaal 3. Voor een grote groep leerlingen (bijvoorbeeld dyslecten) volstaan standaardaanwijzingen. Herinner wel een paar keer per jaar de docenten aan de problematiek, dit geeft extra focus'
- 'stuur (zeker in deze beginfase) mentoren goed aan (door het zorgteam). Houd de communicatie in de gaten en geef duidelijk aan wat de taak van de mentor inhoudt'
- 'is de uitslag van deze enquête (digitaal) te verkrijgen?'
- 'dit wordt ons door de overheid opgedrongen, maar is Weer Samen Naar School de oplossing? Help je de leerlingen of de schatkist? Hoe goed zal de zorg zijn? Ik vrees voor een negatieve invloed op de kwaliteit van het onderwijs. Dus: schoenmaker blijf bij je leest! Lesgeven is waar we voor opgeleid zijn en waar we voor gekozen hebben'
- Zorg dat het onderwerp positief gaat leven bij iedereen. Het heeft nu vaak een negatieve lading en men denkt aan een hoop extra werk, dat hoeft niet nodig te zijn'
- 'houd zorg bij zorg. Zadel mensen niet met taken op waarvoor ze niet geschikt zijn'
- 'denk na wat je toezegt aan ouders. Je moet het na kunnen komen of niet doen! Dit zal niet soepel gaan lopen, je moet mensen niet alleen informeren maar ook faciliteren! Niet iedereen wil/kan dit, aan dit feit mag je niet zomaar voorbij gaan!'

Hoewel het aantal enquêtes niet representatief is, meen ik toch een voorzichtige conclusie te kunnen trekken:

- De meeste docenten zijn bereid gebruik te maken van de handelingsplannen die aangeleverd worden voor leerlingen met een "handicap", mits dit niet ten koste gaat van de andere leerlingen in de klas.
- Als het gaat om het schrijven van het handelingsplan als taak van de mentor geeft de meerderheid van de docenten aan dat ze daar niet voor opgeleid zijn en dus ook de nodige expertise missen.

Aanbeveling

Over de uitkomsten van de enquêtes heb ik een gesprek gehad met de conrector zorg en de zorgcoördinator. In dit gesprek heb ik de resultaten met hen besproken en gepeild wat de plannen zijn voor volgend schooljaar. Hieronder volgt een verslag van dit gesprek, gevolgd door mijn aanbevelingen voor de toekomst.

Beide heren vonden de respons op de enquête, 15 van de 35, bedroevend laag. Het geeft wel een indicatie dat het onderwerp niet leeft onder de docenten. De uitslagen waren niet verrassend, in de gangen en op de werkvloer had men deze geluiden ook al wel opgevangen. We hebben dan ook vastgesteld dat er met meer respons waarschijnlijk geen andere uitkomsten zouden zijn geweest.

Mijn voorzichtige conclusie wordt door hen onderschreven. Kennelijk is de bereidheid om met een handelingsplan te werken wel aanwezig, maar deinst men terug voor het schrijven ervan.

Voornaamste klacht bij de docenten is dat een mentor de expertise mist om dit te kunnen en dat dit niet de taak van de mentor is. De zorgcoördinator geeft aan dat het schrijven van een dergelijk plan tot vorig jaar door het zorgteam werd gedaan. Voor het zorgteam kwam het er in de praktijk op neer dat ze theoretische plannen schreven voor “papieren leerlingen”, dat wil zeggen leerlingen die ze eigenlijk niet eens kenden maar waar ze wel de dossiers over gelezen hadden.

Het is daarom eigenlijk logisch dat een mentor een handelingsplan schrijft. Het format dat is gekozen is heel compact en duidelijk. Een mentor heeft overleg met de leerling en zijn/haar ouders en bespreekt met hen welke punten problemen opleveren. Deze kleine puntjes kunnen worden verwerkt in het handelingsplan.

We stellen samen vast dat het idee van het schrijven bedreigender overkomt dan het in werkelijkheid is. De vraag is natuurlijk wat we daaraan kunnen doen.

Een eerste vereiste om dit proces goed vorm te kunnen geven, is het geven van goede voorlichting. Dit jaar is er een start gemaakt door het geven van een cursus over leerlingen met autisme aan de mentoren van autistische leerlingen, volgend jaar komt er hoogstwaarschijnlijk een cursus op maat voor nieuwe mentoren.

De vraag is natuurlijk wat er in die cursus aan de orde moet komen en hoe. De cursus over autisme werd als te langdradig ervaren, dit moet dus ingekort. Gedacht wordt aan enkele bijeenkomsten over verschillende soorten “zorg” (denk aan ADHD, ODD e.d.). Een positief punt kan zijn het gebruiken van de expertise van collega’s. Het is natuurlijk mogelijk om iemand een bijeenkomst te laten verzorgen die uit eigen ervaring veel weet over een bepaald “soort” zorgleerling.

Voornaamste punt van aandacht zal de communicatie tussen zorgteam en mentor moeten zijn. De “lijntjes” moeten kort zijn, zodat de mentor zich gesteund voelt door het zorgteam en weet dat hij/zij te allen tijde back-up kan krijgen. Dit zou gerealiseerd kunnen worden door het instellen van een spreekuur, maar ook het aanstellen van een “specialist” die een tussenpersoon kan zijn tussen mentor en zorgteam.

Mijn aanbevelingen voor de komende jaren:

- Zorg dat er een goede communicatie is tussen mentor en zorgteam.
- Houd de “lijntjes” kort, stel eventueel een soort tussenpersoon aan die gespecialiseerd is in een bepaalde vorm van zorg.
- Geef duidelijk aan wat er van de mentor wordt verwacht.
- Maak duidelijk dat het schrijven van handelingsplannen een logisch gevolg is van de gesprekken die er toch al zijn tussen mentor, leerling en ouders, het is geen taakverzwaring maar een onderdeel van de mentorbegeleiding.
- Benadruk de meerwaarde die het heeft voor de leerling (en dus ook voor de docent).
- Geef duidelijk aan wanneer het handelingsplan geëvalueerd moet worden (voorstel: na elke periode, dan zijn er toch ook vaak leerlingbesprekingen).
- Geef informatie over de noodzaak van het schrijven van deze handelingsplannen niet plenair, maar benader de mentor van een zorgleerling als het noodzakelijk is.

Geraadpleegde literatuur

Clijisen, A. en Leenders, Y. (2006) *Leerlingen met autisme in het voortgezet onderwijs. Een praktische gids voor docenten, mentoren en zorgcoördinatoren*. KPC groep, 's-Hertogenbosch.

Dulk, H. den (2008, 2^e druk) *Handelingsplanning in het voortgezet onderwijs. Werkboek voor het plannen van zorg*. HB Uitgevers, Baarn.

Groothuis, M. en Verkuyl, H. (2008) *Mentor in het voortgezet onderwijs, gids voor een aanpak met visie*. Uitgeverij Nelissen, Soest.

Pameijer, N. en Beukering, T. van (2007, 3^e druk) *Handelingsgericht werken: een handreiking voor de interne begeleider. Samen met leraar, ouders en kind aan de slag*. Acco, Leuven/Voorburg.

Pameijer, N. en Beukering, T. van (2007, 4^e druk) *Handelingsgerichte diagnostiek. Een praktijkmodel voor diagnostieken advisering bij onderwijsleerproblemen*. Acco, Leuven/Voorburg.

Bijlagen

1. Format Handelingsplanning

BEGINSITUATIE IN KAART BRENGEN.

Beschrijf leerlingkenmerken, NB: zeker ook de positieve!
Voeg toe observaties van concreet waarneembaar probleemgedrag
Doe een A-meting = voormeting van het probleemgedrag
Maak notities van relevante stukken uit het dossier
Noteer relevante testgegevens
Noteer relevante informatie uit gesprekken met leerling of ouders

WERKHYPOTHESE OPSTELLEN

Voorlopige analyse
Wat denken we dat de kern van het probleem is?
Zijn we zeker genoeg van onze analyse?
Durven we, kunnen we op grond hiervan handelingsgericht werken?

Is het nodig extern een diagnose te laten stellen?
Wat is de opbrengstverwachting daarvan?

DOELSTELLINGEN FORMULEREN

LANGE TERMIJN DOELSTELLINGEN

Het gaat hier om de doelstelling op de lange termijn
Dit zal veelal de inhoudelijk specialist verwoorden
Mag algemeen geformuleerd zijn.
Geef een termijn aanduiding: jaar of jaren.
Maak een onderscheid naar didactische en pedagogische doelstellingen

KORTE TERMIJN DOELSTELLINGEN

Hier gaat het om de vertaalslag van de lange termijn doelen naar de huidige situatie

Veelal gemaakt door de mentor

Vaak aansluitende kortdurende handelingsplannen.

Steeds na evaluaties worden bijgesteld en/of aangevuld en/of uitgebreid.

Dit is de handelingscyclus

Beschrijft het doelgedrag, het gedrag dat in de komende periode gerealiseerd moet worden.

Het doelgedrag moet in SMART-termen formuleerd zijn:

Specifiek Meetbaar Acceptabel Realistisch Tijdgebonden

Termijnaanduiding: voor hoeveel maanden geldt dit handelingsplan

Maak in het doelgedrag onderscheid naar didactische en pedagogische doelstellingen

Doelgedrag sociaal-emotioneel functioneren:

Welk concreet omschreven gedrag wil je beïnvloeden

Hoe ga je dat gedrag operationaliseren

Wat wil je bereiken ten aanzien van dit doelgedrag

Hoe kun je dat gedrag objectief in kaart brengen/meten, eventueel A en B meting

Doelgedrag didactisch functioneren:

Welk concreet omschreven gedrag wil je beïnvloeden

Hoe ga je dat gedrag operationaliseren

Wat wil je bereiken ten aanzien van dit doelgedrag

Hoe kun je dat gedrag objectief in kaart brengen/meten, eventueel A en B meting

Eventueel:

Doelgedrag groepstraining:

Welk concreet omschreven gedrag wil je beïnvloeden

Hoe ga je dat gedrag operationaliseren

Wat wil je bereiken ten aanzien van dit doelgedrag

Hoe kun je dat gedrag objectief in kaart brengen/meten, eventueel A en B meting

ORGANISATIE VAN DE GEWENSTE BEGELEIDINGSACTIVITEITEN

Welke middelen zet je in om het doelgedrag te beïnvloeden?

Materieel/strategisch/methodisch:

Wie doet wat wanneer en waar:

EVALUATIE VAN DE DOELSTELLINGEN

Hoe ga je evalueren of je doelgedrag bereikt is ? (B meting)?

Wanneer? Met wie?

Conclusie van de evaluatie

Vervolgafspraken/ Evalueren = Beginsituatie nieuwe handelingscyclus

ONDERTEKENING

Plaats en datum:

Handtekening mentor:

Handtekening ouders:

Besproken met leerling:

Handtekening leerling:

2. Enquête vakdocenten

Vraag 1:

U hebt een leerling in de klas met een autisme spectrum stoornis (ASS). Bent u hiervan op de hoogte?

- Ja
- Nee

Vraag 2:

Bent u bekend met stoornissen in het autistisch spectrum?

- Ja, hiervoor al
- Ja, sinds ik deze leerling in de klas heb
- Nee

Vraag 3:

Hebt u in de loop van dit schooljaar een handelingsplan ontvangen met betrekking tot deze leerling?

- Ja
- Nee

Vraag 4:

Gebruikt u dit handelingsplan (of hebt u dit gebruikt) bij uw lessen?

- Ja, ik gebruik het nog steeds
- Ja, ik heb het gebruikt maar nu niet meer
- Nee, ik heb het nooit gebruikt

Vraag 5:

Wat is/was voor u de reden om het handelingsplan niet (meer) te gebruiken?

.....
.....
.....
.....

Vraag 6:

Welk onderdeel/welke onderdelen van het handelingsplan is/zijn goed bruikbaar en waarom?

.....
.....
.....
.....

Vraag 7:

Welk onderdeel/welke onderdelen van het handelingsplan kan/kunnen verbeterd worden?

.....
.....
.....
.....

Vraag 8:

Zijn er gegevens die u graag aan het handelingsplan toegevoegd zou willen zien?

- 0 Ja
- 0 Nee

Zo ja, welke gegevens zou u van belang vinden om in het handelingsplan te vermelden?

.....
.....
.....
.....

Vraag 9:

Hebt u door het handelingsplan meer begrip gekregen voor de moeilijkheden waar deze leerling mee te maken heeft?

- 0 Ja, want.....
.....
- 0 Nee, want.....
.....

Vraag 10:

Is er overleg geweest tussen u en de mentor (individueel of tijdens vergaderingen) in verband met de evaluatie over het handelingsplan?

- 0 Ja
- 0 Nee

Vraag 11:

Als u volgend jaar opnieuw een leerling in de klas krijgt met een autisme spectrum stoornis en u krijgt een nieuw handelingsplan toegestuurd, gaat u dit dan gebruiken?

- 0 Ja, want.....
.....
- 0 Nee, want.....
.....
- 0 Misschien, op voorwaarde dat.....
.....

Vraag 12:

Ziet u handelingsplannen als een meerwaarde voor de zorgleerling?

- 0 Ja, want.....
.....
- 0 Nee, want.....
.....

Vraag 13:

Passend onderwijs vereist zorg op maat. De komende jaren zal het aantal handelingsplannen dus alleen maar groter worden. Het gaat dan niet meer alleen om leerlingen met een autisme spectrum stoornis, maar om alle leerlingen met een indicatie. Het maken van de handelingsplannen zal in de toekomst de taak worden van de mentor. Vindt u dit terecht?

0 Ja, want.....

0 Nee, want.....

Vraag 14:

Het kan zijn dat u volgend jaar mentor wordt van een leerling waar een handelingsplan voor geschreven moet worden. Denkt u dat u over voldoende expertise beschikt om dit handelingsplan te schrijven?

0 Ja, want.....

0 Nee, want.....

Vraag 15:

Is er bij u behoefte aan extra coaching en/of informatie met betrekking tot het schrijven van of het werken met een handelingsplan?

0 Ja, op het gebied van

want.....

0 Nee, want.....

Vraag 16:

Hebt u nog aanbevelingen, aanmerkingen of opmerkingen voor het zorgteam en de directie met betrekking tot dit onderwerp?

.....
.....
.....
.....
.....

Heel hartelijk dank voor het invullen van deze enquête.